

ЦІННІСНО-ГУМАНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Костючков Сергій Карпович
Херсонська державна морська академія

У нинішніх політичних, соціальних і економічних умовах, коли Україна рухається по шляху побудови правового демократичного суспільства, становлення місцевого самоврядування є історично детермінованим процесом, однією з найважливіших категорій сучасного конституціоналізму.

Територіальна громада, відповідно до Конституції України, є основним суб'єктом місцевого самоврядування та детермінується як єдиний носій публічних колективних прав. Це наповнює поняття «місцеве самоврядування» конкретним змістом, відображає його гуманістичні тенденції та задає параметри ціннісної кваліфікації. Гуманізм як система світоглядних принципів, заснована на рівності, справедливості, людяності реалізує себе в захисті не тільки широкого діапазону демократичних цінностей, а й колективних, а також індивідуальних потреб та інтересів.

Аксіологічні характеристики місцевого самоврядування, як одного із структурних елементів дизайну соціально-політичної системи, глибоко конгеніальні його функціональним особливостям. Виконуючи в суспільстві інтегруючу роль, місцеве самоврядування стабілізує і коригує політичні процеси, сприяє солідарності членів територіального утворення, незалежно від їх національності, соціального статусу, релігійних переконань і політичних симпатій. Місцеве самоврядування є дієвим і організаційно гнучким інструментом відновлення традиційних для України громадських мікроструктур на основі реалізації соціальних та політичних інтересів місцевого рівня.

Культуроутворююча функція місцевого самоврядування детермінує його як суспільно-політичний інститут самостійного вирішення громадянами проблем територіального утворення при мінімальному втручанні держави. Подолання державного патерналізму, оформлення відносин між місцевим самоврядуванням і державою на основі схеми «партнер-партнер», веде до розвитку якісно нової, громадянської політичної культури. Носієм її є вільна, ініціативна і відповідальна особистість, яка усвідомлює свою роль в суспільстві і причетність до всього, що в цьому суспільстві відбувається.

На хвилі демократичної модернізації місцеве самоврядування, як одна з форм публічної влади, стало привертати все більшу увагу, в засобах масової інформації почала регулярно висвітлюватися практика реформи місцевого самоврядування. Розглядаються, як правило, окремі аспекти: питання муніципальної власності, бюджет і фінанси, проблеми територіального поділу, організація комунального господарства та соціальної сфери, підготовка кадрів та інші.

Безсумнівним є факт, що місцеве самоврядування не може існувати ізольовано від соціально-політичного життя країни, найбільш повно і багатогранно його природа розкривається у взаємовідносинах з громадськими інститутами (об'єднаннями), політичними партіями.

Події, що відбуваються в Україні в пострадянський період, свідчать, що громадські об'єднання є важливим елементом у політичній системі суспільства. Сьогодні в Україні діє не менше десяти тисяч всеукраїнських, регіональних, місцевих громадських об'єднань. В залежності від організаційно-правових форм громадські об'єднання поділяються на громадські організації та установи, громадські рухи, громадські фонди, органи громадської самодіяльності (вуличні, дворові, будинкові комітети).

Коли постає питання про взаємодію органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, то найчастіше така взаємодія трактується як односторонній вплив (у вигляді організаційної та соціально-економічної допомоги) з боку органів місцевого самоврядування. Таке трактування не тільки не безперечне, але представляється в корені помилковим. Взаємодія між двома цими суспільно-політичними категоріями полягає в спільному вирішенні різних соціально значущих проблем. Питання, що зачіпають інтереси громадських об'єднань у передбачених законом випадках, вирішуються органами місцевого самоврядування за участю відповідних громадських об'єднань або за погодженням з ними.

Таким чином, взаємодія громадських об'єднань з органами місцевого самоврядування означає участь громадських об'єднань у вирішенні питань місцевого значення, тобто визначених безпосередньо Законом «Про місцеве самоврядування в Україні».

У плані надання безпосередньої підтримки громадським об'єднанням важливу роль може відігравати позиція органів місцевого самоврядування як засновників муніципальних установ, унітарних муніципальних підприємств, акціонерних товариств. Механізм взаємодії громадських об'єднань з муніципальними організаціями може бути оперативним і досить ефективним. Відмінною рисою подібного роду взаємодії є його договірний характер. Незважаючи на певну складність оформлення такої взаємодії, воно вигідно відрізняється чітким, визначеним характером, персоніфікацією взаємних зобов'язань та відповідальності, конкретними результатами.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» надає органам місцевого самоврядування право виступати замовником на виконання робіт з благоустрою території муніципальної освіти, комунальному обслуговуванню населення, будівництву та ремонту об'єктів соціальної інфраструктури, виробництва продукції, надання послуг, необхідних для задоволення побутових та соціально-культурних потреб населення відповідної території, на виконання інших робіт з використанням передбачених для цього власних матеріальних і фінансових коштів.

Величезну допомогу органам місцевого самоврядування можуть надати місцеві відділення всеукраїнських, міжрегіональних і регіональних громадських об'єднань, у тому числі і політичних партій. У першу чергу - це лобіювання на різних рівнях державної влади питань політичної, фінансово-економічної підтримки заходів (програм) органів місцевого самоврядування, спрямованих, наприклад, на профілактику бездоглядності і правопорушень неповнолітніх. Суттєву допомогу органам місцевого самоврядування можуть надати і різні як всеукраїнські, так і міжнародні благодійні організації, що ставлять за мету допомогу соціально незахищеним верствам населення.

Очевидно, що характер взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими інститутами дуже непростий. Крім того, подібна взаємодія має ще належним чином оформлятися на всіх рівнях розв'язання проблеми.

Якщо в частині рішення конкретних завдань, рекомендованих органам місцевого самоврядування для виконання в нормативних правових актах центральних і місцевих органів державної влади, механізм правового регулювання вже відпрацьований, то юридичне оформлення прийнятих органами місцевого самоврядування самостійних рішень в даній сфері вимагає певного, досить тонкого, можна навіть сказати делікатного підходу.

Місцеве самоврядування в більшій мірі, ніж державні структури, чутливе до інтересів та ініціатив громадських організацій та самодіяльних груп, більш оперативно в питанні передачі деяких своїх повноважень таким самоорганізованим групам. Органам місцевого самоврядування легше залучити до вирішення місцевих завдань творчий потенціал різноманітних соціальних та професійних груп населення. Знанням місцевої специфіки в більшій мірі мають посадові особи, висунуті самим місцевим співтовариством. А в умовах нинішньої економічної ситуації виявляється надзвичайно цінним здатність органів місцевого самоврядування задіяти нематеріальні стимули господарської діяльності, наприклад, шляхом залучення громадян до благоустрою дворів, вулиць, дитячих майданчиків, участі в різних соціальних програмах

При демократичному політичному режимі, прописаному в Конституції України самоуправлінські засади пронизують весь механізм здійснення публічної влади на всіх рівнях, хоча і демократична держава не може повністю перетворитися в інститут самоврядування: в ідеалі самоврядування означає, що керівниками й керованими є одні й ті ж люди. Але навіть при здійсненні місцевого самоврядування, зрозуміло, неможливо, щоб кожен з учасників самоврядування щодня і безпосередньо займався управлінською роботою, будучи при цьому одним з керованих. Природно, що при реалізації самоврядування в муніципальному утворенні деякі рішення приймаються всіма учасниками або, точніше, більшою їх частиною, але якісь рішення приймаються і якісь дії відбуваються виборними представниками учасників.

Місцеве самоврядування набагато ближче до загальнолюдських цінностей та ідеалів, ніж держава: воно може існувати тільки при опорі на громадськість, будучи при цьому базовим рівнем демократії. Багато заходів, що проводяться органами місцевого самоврядування, можна здійснити тільки при безпосередній участі і підтримці більшості населення. Крім того, на місцях менше інерція, тоді як реформи в масштабі всієї країни наштовкуються на байдужість або навіть опір: імпульси змін, послані з центру, часто слабшають, загасають, так і не дійшовши до місць, або призводять до надзвичайно обмежених змін. Адже місцеве самоврядування слід розглядати не тільки як елемент системи публічної влади, але і як механізм підвищення соціальної активності громадян, без якої неможливий стабільний і успішний розвиток муніципальних утворень.

Місцеве самоврядування як рівень публічної влади в «чистому» вигляді не просто близько до свого джерела, тобто до жителів місцевих громад, але практично тотожне їм, оскільки реалізується через безпосередні форми його волевиявлення: збори, референдуми, публічні слухання, правотворчу ініціативу громадян і так далі. Включення членів місцевого співтовариства в процес прийняття суспільно значущих рішень є одним з ефективних механізмів реалізації народовладдя, становлення і зміцнення демократії.

Підсумовуючи вищевикладене, допустимо зробити висновок, що місцеве самоврядування необхідно зараховувати до тих ресурсів, на які потрібно робити ставку, вирішуючи завдання по створенню нових механізмів внутрішньої інтеграції, політичного та соціально-економічного розвитку України. Тільки сильне, прогресивно функціонуюче місцеве самоврядування візьме на себе вирішення значної частини державних проблем, в першу чергу соціальних. Особлива цінність цього ресурсу полягає в тому, що він є надзвичайно динамічним і володіє вираженою тенденцією до прискореного саморозвитку.

Активізація процесу місцевого самоврядування, популяризація його цінностей і пріоритетів, дають свої хоч і невеликі, але позитивні результати. Громадяни стали усвідомлювати, що процеси місцевого самоврядування та демократизації суспільства крокують поруч, сприяючи поступальному руху суспільства курсом на побудову в Україні правової держави та громадянського суспільства.